

Balázs Árpád

zeneszerző (Szentés, 1937. október 1.)

Időzítés jobban nem sikerülhet: *születésnap*i társbérletbe kerültem több muzsikus kiválósággal. A francia Dukas-val, az operaénekes Medek Annával és Bárdos Lajossal, aki mindjárt az első akadémiai évben, egy prozódiaórán – megtudva a dátum „közös voltát” – találta ki a fenti szellemes szókötést. Az már csak hab volt a tortán, hogy a Kínai Népköztársaság is ezt a napot szemelte ki „születésnapjának”. A hab és torta emlegetése nem véletlen. Kínai diákokkal laktam együtt a Zeneakadémia Bartók Béla Kollégiumában, akik, mint zászlót, cipeltek magukkal minden évben – a „közös ünnep” ürügyén – a követségi fogadásokra. Onnan pedig reklámcscókba gyömöszölve hoztuk haza éjjel a kevésbé szerencsés napon születetteknek a sütemény- és tortamaradványokat. De ez még nem minden!

Yehudi Menuhin javaslatára október elseje lett a zenei világnap. Így lényegében „egybeállt” a rádióbeli *Ki nyer ma?* hónapindító „célszemélycsapata”. Kiss Gyöngyi, Meixner Mihály és Boross Attila jóvoltából, kerek évfordulóimon egy-két kérdésben én is szerepeltem. És – hogy, hogy nem – mindig „kitaláltak”!...

Életrajzom sűrítményét sokféle „ki kicsoda” közli. Így itt nem szaporítom vele a sorokat. Annyival talán mégis, hogy szerencsém volt az indulásban. Három kiváló zeneszerzéstanárr, Farkas Ferenc, Aram Hacsaturjan és Goffredo Petrassi keze alatt tanulhattam a mesterséget, Budapesten, Moszkvában, illetve Rómában. Büszkeségre adhat okot, hogy Berio, Ligeti és Penderecki után negyedikként választott *rendes tagjai* közé az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia mint zeneszerzőt, alkotótársául fogadott Illyés Gyula és Nemes Nagy Ágnes, barátjává Kovács Margit, a keramikus. Mostanában egy ifjú komponista, Balázs Ádám jövője a lehető legfontosabb számomra, szeretném megérni tehetsége teljes kibontakozását. (Jelen sorok írásakor éppen fiam zenekari műve csendül fel, ősbemutatóként, New Yorkban, a Carnegie Hallban. Nem szántam dicsekvésnek, ez csak tényközlés, de igen örömteli.)

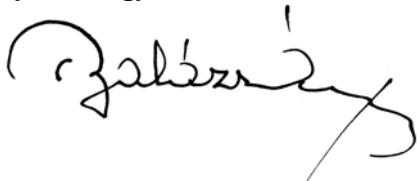
A Magyar Rádió megfiztelt a Kortárs Zenei Kincsestárba való beemeléssel. Ott viszonylag bőséges műlista is található. (Hangzóanyag is szépen!) Ezért meg sem kíséreltem *cím szerint* felsorolni sok évtized termését, kimerítené a rám szánt hetven sort. Tizenhét zenekari darab, négy oratórium, tizenegy kantáta, ugyanannyi színpadi mű, számtalan kamara- és filmzene (köztük a „világjáró” *Kockás fülű nyúl* sorozattal), pedagógiai munka mellett közel háromszáz kórusmű al- és főcímeit, költőit, műfordítóit kellene most ideírnom...

Az alkotók minden új művel *azt az egyet* szeretnék megírni, amellyel *maradandó jelet* hagynak, melyről valóban emlékeznek majd rájuk. Azt az egyet kell „eltalálni”, mint Mascagni a *Parasztbecsülettel*, Leoncavallo a *Bajazzókkal*, az 55 (!) elfelejtett operát írt Albinoni *Adagiójával* vagy Thomson az *Allelujával*,

és még sorolhatnám az úgynevezett „egyműves” szerzőket. Akik egyáltalán nem voltak azok: nagyon sokat írtak, de nem tudhatták, mint ahogyan én sem tudom, mit őriz meg az *élő zenei gyakorlat*.

Az *Idő* rostája kegyetlen! Egy lehetőségünk maradt: hinni az értékteremtésben! A többi már a *Jövő* dolga. De meg kell adni magunknak az esélyt a *művekben való túlélésre*.

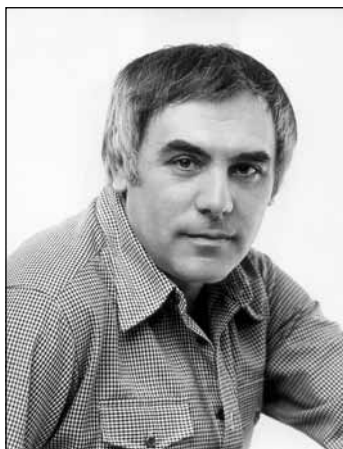
Küzdelmesen gyönyörű volt ez a hetven év, de szép lenne – majd annak idején – azt a hetvenöt sort is megírni a *Napút* folyóirat vagy mások felkérésére...

Horesnyi László

színész (Szeged, 1937. október 2.)

Az első igazán nagy élményem 1970-ben történt, egy évvel azután, hogy a Madách Színház tagja lettem. Vámos László rendezésében adtuk elő Tennessee Williams *A tetovált rózsza* című darabját, melynek főszereplője Psota Irén volt. Szintén felejthetetlen élményt jelentett számomra, amikor Polgár András *Ketős helyszín* című darabjában főszerepet játszottam.

Egyetlenegyszer fordult elő velem, ami egy színész számára maximum rémálmaiban történhet meg: elaludtam a színpadi belépőt. Bent ültem már az öltözőmben teljes díszben, de a meleg, fülledt levegő és a csönd elaltatott, és az ügyelő kiabálására ébredtem. Annyira rohantam, hogy az öltözőben felejtettem az egyetlen fontos kelléket: egy levelet, amit fel kellett volna olvassak. Ugyan improvizáltam valamit, görccsel a gyomromban, de az izgalomtól alig tudtam megszólalni...

Van még egy történet, amire utólag mosolyogva gondolok, de akkor azt hittem, kis híján megőrülök. Brabantio voltam a színpadon, Desdemona apja, aki minden egyes darab elején dühösen kirohant Othello ellen. Hatalmas, vastag ruhaköltemény volt rajtam, több rétegben, s a dühös izgalomban mindig súlyosnak, nehéznek éreztem az inget, a kabátot,

a palástot magamon. Egyik alkalommal a kezdés előtt öt perccel már nem bírtam tovább, és odarohantam sírva a rendezőhöz, hogy én ezt a szerepet nem bírom többször eljátszani, fáradt vagyok, nehéz a ruhám, és amúgy is folyamatosan nyomja valami a tarkómat. Ekkor odanyúltam a tarkómhoz, mert már tényleg elviselhetetlen volt a fájdalom: kiderült, hogy a vállfával együtt vettem fel a ruhát. A rendező guggolva nevetett rajtam...

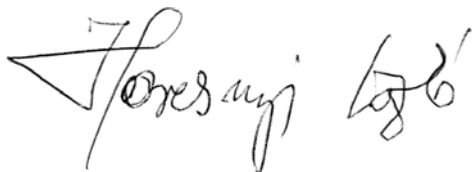
Egy olyan szó volt, amit mindig is nehéz volt kimondanom a színpa-

don: „szeretlek”. Nehéz volt, mert az ember ugyan bele tudja élni magát a szerepekbe, de ez a szó annyira intim, annyira egy embernek szól csak, hogy ezzel mindig gondom volt.

Azt vettem észre a több mint négy évtized alatt, hogy a rendezők munkája alapvetően meg tudja határozni a színészi munkát. Egy rendezőnek rögtön rá kell éreznie, hogy melyik színész milyen habitusú, milyen stílusban és mit szabad neki mondani ahhoz, hogy elérje a kívánt eredményt. A színész olyan, mint egy virág; ha öntözik, gondozzák, kinyílik és gyö-

nyörűen virágzik, ha pedig rákiabálnak, összeressen és soha többé nem tud úgy megszólalni, ahogy kellene.

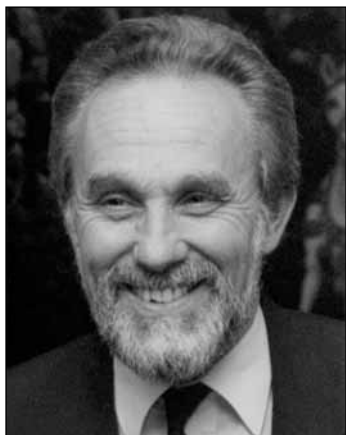
Jó érzéssel töltene el, ha még lenne egy író, aki olyan darabot írna, melyben én is főszerephez juthatnék. Még jobb lenne, ha rám gondolva írna valaki egy darabot...

Lejegyezte Gáborjáni Szabó Orsolya

Solt Pál

jogász (Szentendre, 1937. október 3.)

Közhellyel is kezdhethetném: hetven felé az ember számvetést készít – de nem mondanék igazat. Én nem érzek erre késztetést, még az ilyen kítüntetett alkalomból sem, hogy „magántörténelmem” mintegy hetvensoros leírására kaptam megtisztelő felkérést, mint 1937-ben született „magyar alkotó”. Ugyan nem azért, mert ennek nem érkezett el az ideje, hiszen „nem tudjuk sem a napot, sem az órát...”, hanem mert távol esik a természetemtől. Sok részletre amúgy sem emlékszem.

Az események sokaságából kiemelném azokat, amelyek megmutathatják: mit tartok fontosnak abból a sok-sok jóból és kevés rosszból, amelyek életem során velem történtek vagy engem értek.

Elsőként a család. Testvérem 16 évesen, a második világháborút követően külföldre szökött, így egykeként, de a szükségesnél nem jobban elkényeztetve neveltek szeretettel szüleim, négy polgárit végzett anyám és kereskedelmi érettségit tett apám. A legszélesebben is értett familiából én lettem az első egyetemem járt ember, úgynevezett értelmiségi. Persze, ha meggondolom, hogy anyám olyan ismerője volt az operairodalomnak, hogy a rádióban megszólaló ária első üteméből minden művet felismert, és egész életében kölcsönkönyvtárba járó olvasó volt, aki kilencvenéves korában is hozzászólt a világ eseményeihez, nehezen kötném az értelmiségi attitűdöt az iskolai végzettséghez. Feleségemet 49 évvel ezelőtt ismertem meg. Ő régész, hosszú nemzeti múzeumi szolgálat után, ahol a középkori ötvösséggel foglalkozott, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója lett. Ma már boldog nyugdíjas: saját kedvére és időbeoszt-

tására ténykedő kutató és nagymama. Én meg ügyvéd fiunk leánygyermekének ugyanilyen boldog, de még aktív nagyapja.

A *barátság*. Harmadik elemisták, 1948. március 15-én a budapesti Szent István-bazilika kertjében fát ültettünk a centenárium alkalmából. Néhányan elhatároztuk, hogy 2000. december 31-én éjfélkor találkozunk a templom oldalában, iskolánk előtt. És ötvenkét évvel később az, amire romantikus kisgyerekként úgy tekintettünk, mint elérhetetlen messzeségre – meg is történt: öreg barátok ott könnyeztünk a régi kapu előtt, az éjféλι harangzúgásban. Nincs egyetlen baráti köröm, hanem sok barátom van, életem legkülönbözőbb szakaszaiból és területeiről: iskola- és egyetemi társaimból, sporttársaimból, kollégáimból. Hű vagyok hozzájuk.

Az *egyetem*. Iskolába járni mindig szerettem, nem feltétlenül a tanulás/tudás vágya hajtott (ma már sajnálom, hogy természettudományos érdeklődésem akkor mennyire hiányzott), hanem a (koedukáció hiányában) fiúkkal együtt töltött napok-évek öröme. Szerettem és ma is szeretem a társaságot; bevallom, inkább középpontjában szeretek lenni, ez így volt az iskolai évek alatt is. De az egyetem más és több is volt, itt megtaláltam azt a szakmát, amely hivatásom-má vált: az első naptól máig örömmel tölt el, hogy a jogot választottam.

A *bíróság*. Hosszú pályámból több mint harminc évet töltöttem a Legfelsőbb Bíróságon: 26 évig bíróként, és ebből 12 éven át a legfőbb bírói testület elnöke voltam. Nem akármilyen 12 év volt ez: 1990-ben, a rendszerváltáskor kezdődött, s több kormányváltáson ívelt át. Szerencsés vagyok, mert az utóbbi évtizedekben alkalmam volt számos új intézmény létrehozásában részt venni. Egyike vagyok az Alkotmánybíróság öt alapító „atyjának”, elnökként közreműködhettem a Legfelsőbb Bíróság megújításában, első elnöke lehettem az igazságügyi reform során létrehozott Országos Igazságszolgáltatási Tanácsnak és a rajtuk, tagjain kívül álló okokból rövid életű Köztársasági Etikai Tanácsnak. A volt kommunista országok közül elsőként Magyarország kapta az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága éves elnöki tisztét. Ezt, a kormány felkérésére, 1992-ben én láttam el Genfben.

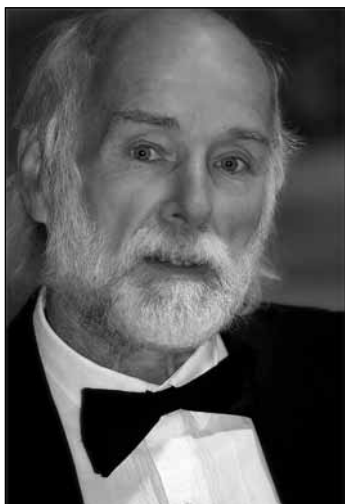
A *sport, a zene, a művészet* szeretete végigkísérte és még ma is kíséri életemet. Gyerekkoromban (az állandó téri focizás mellett) úsztam, egy kicsit birkóztam, de igazi sportágam a kézilabda lett. Kapus voltam, több évig az első osztályban, a BEAC csapatában. Ennek a csaknem 110 éves egyesületnek társadalmi elnöke vagyok, és ma is minden héten kétszer kosárlabdázom a nálam fiatalabb „öregfiúkkal”. Optimizmusból csináltattam egy 70-es számot viselő mezt. Több évig tanultam hegedülni, s minden kezem ügyébe eső hangszerrel megpróbálok megszólaltatni. Lakásom falain saját festményeim lógnak, mostanában a számítógépes grafikával kísérletezem.

Végül pedig szólnom kell a *hitről*, hitemről. Közömbösségből meggyőződéses ateistából – sok év keresés után – 31 éves koromban keresztény lettem, a római katolikus egyházban, amelynek azóta „gyakorló” tagja vagyok. Nagy ajándéka életemnek a taizéi közösséggel való kapcsolatom, alapító-vezetőjével, a 2005-ben tragikus körülmények között meghalt Roger testvérrel több mint harminc évig tartó mély barátság. Tőle idézem, amit törekszem életemben megvalósítani: „Újra és újra megbocsátani: a szeretet legnagyobb és legnagyszerűbb kifejezése.”

Sajtó

Kérész Gyula

író, műfordító (Siklós, 1937. október 23.)

Az 1956. évi forradalom és szabadságharc napján születtem, a siklói Szabadság utcában.

Nem tudom, mond-e ez valamit a horoszkóp- és az emléktábla-készítőknek, tény az, hogy jelképdús indítatásom pályafutásomon is érződik. 1959-ben egyetemi pályázatra „elkövettem” egy ’56-os novellát. Olyan visszhangja volt, innen is, onnan is, hogy vagy harminc esztendeig felhagytam a művészkedéssel. Aztán a nyolcvanas évek vége felé közreadtam néhány mesét, majd mindmostanáig egytucatnyi verset, egy-két novellát és esszét, egy kötetre való (főként észti) versfordítást, itt, a Napútban egy ’56-os drámát és (ha eddig megjelenik) egy hangjátékot (groteszk forradalmi dramolett). A fiókomban sincs sokkal több írásom. Ha az író-
ságot, drámaíró-
ságot, költő-
ságot, műfordító-
ságot

megjelent kötettel és előadott színdarabokkal mérjük, akkor az én „író, műfordító” címkém bizony megkérdőjelezhető. Ha Cyrano volnék, valahogy így definiálnám magam: „rokkantnyugdíjas (népiesen: Roppant Nyűg-díjas) író és túró”. Ugyanez vonatkozik a fotózásra (néhány tárlat, egy-két kisebb pályadíj) és *kettő darab* festményre is (Nádor Galéria). Éppen csak megpróbáltam, mire vagyok (volnék) képes. Már csak azért is, mert – noha nem vagyok képesített művészettörténész – művészeti publicisztikával is foglalkozom (például: Magyar Iparművészet), s némi biztonságot ad, ha magam is tudok kiállításra alkalmas műtárgyakat létrehozni. Hátszelem nincs, nem vagyok semmiféle szervezet tagja. Egy-egy kórusban azért még megfordulok olykor. A mellékelt fotó is egy fellépés előtt készült, attól ilyen ünnepélyes. Vidéken Mozart, Pesten Verdi Requiemjét énekeltük az ’56-os mártírok emlékére.

Apám könyvelő volt. Én inkább nőgyógyász szerettem volna lenni, de a körülmények úgy hozták, hogy magam is a közgazdasági pályát választottam. Ez nemcsak az akkori idők tantárgyai miatt volt elhibázott lépés, hanem a gazdasági jellegű munka túl száraznak is bizonyult számomra, így aztán még a hatvanas évek elején átnyergeltem szociológiára. Azt gondoltam, ha nem tárok is fel új dolgokat, a „felmérések” eredményeinek közzététele ésszerűbb döntésekhez vezethet. Nem számoltam azzal, hogy a kényesebb adatok kicsit, közepesen és nagyon bizalmas kiadványokban fognak megjelenni, az adatgyűjtés manipulációs lehetőségeiről nem is beszélve. De nemcsak emiatt álltam odébb. Jött az új gazdasági mechanizmus, és én abban az illúzióban ringattam magam, hogy a modern vezetéstudomány oktatásával hasznosat művelhetek. Néhány feljelentés a pártközpontban, egy (engem igazoló) KNEB-vizsgálat – és az utcán találtam magam. Ezt követően kevésbé rázós, gyakorlatiasabb kutatásokba merültem alá (üzemi szociológia, fogyasztási szolgáltatások, ipari szövetkezetek); persze így is akadt épp elég bajom.

Akkori igazgatóm 1980 táján megkért, hogy segítsék a kutatóintézet egyik arab aspiránsának. Nem sokkal később azt vettem észre, hogy feltűnően követnek, fényképezgetnek és lehallgatják a telefonomat. Három okra gondoltam: 1. Különböző tiltakozó listákat írtam alá a csehszlovákiai bebörtönzésekkel kapcsolatban. 2. Vallással foglalkozó posztgraduális kurzusokon több nyáron át előadásokat tartottam Dubrovnikban. 3. Egyik érettségi találkozónkon, 1981-ben, olyasmit találtam mondani, hogy 1956-ban forradalom volt és szabadságharc. (Egy hajdani osztálytársam és jó pajtásom, aki Pécsen valami ÁVH-főnök lett, kicsit borosan odajött hozzám, és ezt mondta: „Gyulám, nálunk az ilyesmiért kidobják az embert az ablakon.”) Ma már sejtem, hogy igazából miért tették elém a tiltakozó listákat, és miért utazgathattam Dubrovnikba, a krimiszerű akcióknak azonban más volt a mozgatórugója. Nem olyan régen ezt közöltem velem egy bennfentes ismerősöm: „A Carlos-ügyben te voltál az egyik hamis nyom. Nyugaton követelték a terrorista kiadatását, és fel kellett mutatni valamit, ami persze még véletlenül sem visz hozzá közelebb.” Sajnos, elkésett a hírrel, mára kialakult némi üldözési mániám: azt gondolom például, hogy ha nem adják ki vagy elő a műveimet, az abból adódik, hogy valami művészetén kívüli dolognak nem teszek eleget. Így aztán nem jártam utána, igaz-e a hír, s ha igen, milyen jelentések születtek rólam.

„Nem baj, Gyulám – mondta említett osztálytársam 1991-ben, amikor csatlakozásomat szóba hoztam –, majd a következő rendszerváltásnál.”

Kérelmez Gyulán

Tasnádi Attila

irodalom- és művészetkritikus (Nyíregyháza, 1937. október 31.)

Pályám emlékezete? Apály és dagály. Volt, hogy feldobott, s volt, hogy alásodott a körülmények hullámverése, akadt idő, amikor az érvényesülés kapui bezárultak, s akadt, amikor szinte váratlanul megnyíltak előttem. Gondolom, az efféle életút nem egyedi, szinte egész generációm tapasztalata.

Háború zilálta gyermekkor, küzdelmes ifjúság után a pálya a hatvanas években nyílt meg előttem,

s hogy megnyílt, abban sokat köszönhetek Pándi Pálnak, Király Istvánnak, akik felfigyeltek készségeimre, és segítettek, bátorítottak. Nevük ma sokak számára rossz ómen, de én csak jót kaptam tőlük, feladatokat és állást a Kortárs szerkesztőségében, s vele az akkori

idők fiatal íróinak, Baráth Lajosnak, Szakonyi Károlynak, Gerelyes Endrénének, Baranyi Ferencnek a barátságát. Emlékezetes élményem, hogy Király

István engem, a zöldfülű ifjoncot küldött el néhány, akkortájt még hallgató író, köztük Kodolányi János „megnyerésére”, aki naivságomat látva keményen kioktatott: sose dőljek be a manipulációknak, próbáljak meg mindig a saját véleményem alapján dönteni. Ilyen irányban hatott rám Simon István is, aki Király után átvette a lap szerkesztését, s akit népi-nemzeti vállalásai miatt nem sokkal később menesztett az aczéi kultúrpolitika.

Irodalmárnak indultam, a körülmények tereltek a képzőművészet felé. Amikor 1972-ben váltás történt a Kortársnál, az Írószövetség, a jó Molnár Géza kimenekített Bulgáriába, ahol elámított az ottani művészeti élet páratlan, a hagyományt és az újítást integráló gazdagsága. Lelkes bolgaristaként tértem fél év után haza, s kapcsolódtam be a Nino Nikolov vezette Bolgár Kulturális Intézet munkájába, népszerűsítve az intézetben bemutatkozó bolgár festők teljesítményeit. Utóbb módomból volt hosszabb-rövidebb francia és olasz tanulmányutakra is, de alapjában véve magam faragta műkritikus vagyok, merthogy ezen a téren hivatalos végzettséget sosem szereztem. A nagy iskolát a Népszava jelentette számomra, hová Gerő János szervezett be, s ahol csaknem húsz évet töltöttem el mint a lap műbírálója.

Nem tagadom, elfogult kritikus voltam és vagyok, mert, bár igyekeztem mindenfajta művészeti koncepciót megérteni, azok az alkotók érdekeltek igazán, akik a művészetet az élet részének tartották, s művészetükben az életről beszéltek. Akik nemcsak gyönyörködtetni akartak, de alternatívákat kínálva, magatartásformákat ajánlva választásra kényszerítettek. Szilárd álláspontom, hogy a magyar művészet csak a honi hagyományok vállalásával és továbbgondolásával, történelmileg meghatározott másságunk (az esztétika ezt különösségnek nevezi) felmutatásával lehet alakító részese az egyetemes művészeti kultúrának.

Az utóbbi pár évben az Antall-kormánytól életre hívott Nemzeti Kulturális Alap tanácsosaként valamelyes gyakorlati lehetőséget is kaptam, hogy a művészeti kollégiumok gondozójaként efelé tendáltassam a hazai művészeti fejlődés ügyét. Ez nem mindig sikerült, de amit tudtam, megtettem. Erre törekedtem néhány megjelent könyvemmel is, olyan erkölcsiségek mellé állva, amelyeket magam is osztok. Hogy igazam volt-e, vagy sem, majd eldönti az idő.

Tasvári Attila